

Tanska

JA TAIMENEN NOUSU

Teksti toimitus
Kuvat Timo Kontio, Rune Hylby

Tanskan rannikolla taimenia ui nykyään aika paljon tiheämmässä kuin kolmekymmentä vuotta sitten. Voisiko samoja oppeja soveltaa myös Suomessa? Vai onko niin jo tehty?

Tanskan taimenta pidetään menestystarinana, johon viitataan yhtenä esimerkkinä siitä, miten kalakantojen eteen tehty työ kantaa hedelmää. 80-luvulla Tanskan rannikkovesien lohikalakannat olivat sukupuuton partaalla, ja kalastajien saalis täysin istutusten varassa.

»Jyllannissa oli muutama joki, joissa oli hyvä taimenkanta. Sjellannissa puolestaan tilanne oli täysin katastrofaalinen. Taimenet kutivat enää muutamassa joessa, mutta määrät olivat niin vähäisiä, etteivät ne riittäneet pitämään populaatioita yllä. Muutoin joet oli pilattu elinkelvottomiksi, ei soraikkoja, kiviä, suojapaikkoja. Lisäksi vedenlaatuongelmat olivat ilmeisiä», vapaaehtoisvoimin yhteistyössä viranomaisten, alueen kuntien ja kunnostuksia Sjellannissa suorittavan The Zealand Gravel Gang -yhdistyksen toiminnanjohtaja **Rune Hylby** kertoo.

90-luvulle tultaessa ongelmiin havahduttiin, ja asiat alkoivat kääntyä parempaan suuntaan. Ensimmäinen muutokse-

na kalastajilta alettiin aikaisemmasta poiketen kerätä lupamaksuja. Näin saatiin kerrytettyä rahaa, ja kalastukselle määrättyä arvo. Arvon tunnistaminen puolestaan helpottaa poliittista päätöksentekoa ja erilaisten hankkeiden tuottavuuden arviointia.

»Kaikki tanskalaiset kalastajat maksoivat 100 kruunun kalastuslupamaksun. Näin saatiin kerättyä 40 miljoonaa kruunua (yli 5 miljoonaa euroa) kalojen hyväksi joka vuosi.»

Summa ei äkkiseltään kuulosta suurelta verrattuna suomalaisen luvanmyynnin liikevaihtoihin. Tanskassa taimen on kuitenkin ehdoton pyynnin ykköskohde, poliittinen eläin - samassa asemassa kuin lohi meillä tai Norjassa. Saaduista rahoista leijonanosaa on ohjattu taimenenkalastuksen hyväksi.

Mittavat kunnostustyöt

Tärkein toimi taimenen palauttamiseksi on tietenkin lisääntymisaluiden eli virtavesien ja purojen kunnostaminen ja vaelusyhteyksien avaaminen, toisin sanoen luonnontuotannon mahdollistaminen. Sitä työtä Tanskassa on jaksettu tehdä kärsivällisesti, ja matkan varrella osaamista ja

ymmärrystä on karttunut lisää. Tanskalaisista tietotaitoa on vuosien saatossa sovellettu meilläkin etenkin luonnonmukaisten ohitusuomien rakentamisessa.

»Biologit ja muutamat organisaatiot alkoi-
vat 80- ja 90-lukujen vaihteessa kiinnittää
huomiota taimenen elinolosuhteisiin. Tie-
dettiin, että taimenet tarvitsevat soraikkoja
ja suojapaikkoja. Niinpä niitä alettiin luoda
käytännössä kanaviksi kaivettuihin puroihin»,
Hylby kertoo ja jatkaa:

»Kunnostukset jatkuvat edelleen. Viimeisen
kuuden vuoden aikana olemme käyn-
nistäneet oman ryhmäni kanssa 200 eri-
laista kunnostusprojektia, ja kunnostaneet
noin 50–75 kilometriä purovesiä Sjellannin
alueella. Käytännössä kunnostusten vaikutus
ulottuu tätäkin laajemmalle ylä- ja ala-
virtaan. Niinpä toimilla on saatu herätettyä
eloon noin 150–200 kilometriä pienvesiä.»

Määrät kuulostavat suurilta, ja ne ovat
sitä. Samankaltaista työtä on tehty ympäri
Tanskaa, joten taimenille on onnistuttu luo-
maan huomattava määrä uusia lisääntymis-
alueita ja palauttamaan vanhoja alueita taas
lisääntymisen piiriin.

»Lyhyelläkin aikajänteelläkin olemme
saaneet kasvatettua kunnostettujen vesien
tuoton 5–10-kertaiseksi alkutilanteesta.»

Otollisia kohteita

Kunnostustöitä on jatkettu, koska ne ovat
alkaneet tuottaa tulosta. Onko sama toiminta-
malli siirrettävissä suoraan Suomeen? Onko
meillä keskitytty väärin asioihin? – Ei ole,
tai ainakaan asia ei ole yksiselitteinen. Pu-
roja on kunnostettu myös Suomessa, mut-
ta meidän pienvetemme sijaitsevat usein
kauempana merestä, eivätkä kaikki ole ai-
van yhtä soveliaita habitaatteja taimelle
kuin Tanskan purot.

»Tanskan purot ja pienet jokivedet ovat
kooltaan nimenomaan taimenelle sovel-
tuvia lisääntymisalueita, joissa ei ole juu-
rikaan kilpailua tai vaaraa tulla syödyksi.
Ne eivät virtaa kovin kaukana merestä, ei-
kä välissä ole saalistajien asuttamia lampia
tai järviä. Yleensä mitä lähempänä merta ol-
laan, sitä parempia kunnostusten tulokset
ovat», Uudenmaan ELY-keskuksen luonnon-
suojelun asiantuntija **Aki Janatuinen** kuvaa
Tanskan purojen soveltuvuutta taimenille.

Pienien ja korkeuseroltaan maltillisten
purojen kunnostaminen on teknisesti hel-
pompaa ja kustannustehokasta, sillä vähemmäl-
läkin rahalla saa tehtyä paljon. Ei tarvitse

ohittaa patoja ja neuvotella voimayhtiöiden
kanssa, kunnostuksia voi tehdä käsivoimin,
eikä kalliita koneita käyttäjineen tarvita.

Niinpä usein Tanskassakin pienvesien
kunnostusten toteutuksesta vastaavat yh-
distyksiin vertautuvat paikalliset toimijat,
jotka saavat rahoituksensa useammasta eri
lähteestä – isoimmat projektit ovat olleet vi-
ranomaisvetoisia. Pienvesien kohdalla työn
laadun ja jatkuvuuden turvaa, että mukana
on myös kunnilta tulevaa, korvamerkattua
rahaa. Lisäksi toimijat ovat erilaisten projek-
tien kautta sidoksissa julkiseen hallintoon ja
tutkimukseen.

Malli ei poikkea rakenteellisesti kovin-
kaan radikaalisti Suomen toimintatavoista,
vaikka nimenomaan meritaimenen hyväksi
rahaa on varmasti ollut käytössä enemmän.

»Purojen merkitys on Suomessakin totta
kai tiedetty jo kauan. Suomessa viranomais-
voimin on kunnostettu lähinnä suuria pää-
uomia, ja käytännössä se on edellyttänyt
usein kunnostusten lisäksi nousuesteiden
ohittamista tai poistamista. Sen jälkeen on
katsottu, riittääkö raha muuhun. Pienem-
pien sivupurojen kunnostaminen on ol-
lut enemmänkin paikallisten toimijoiden
ja yhdistysten harteilla. Koska priorisoin-
teja on kuitenkin tehtävä, työnjako on toi-
miva ja perusteltu. Kun meriyhteys on ole-
massa, niin elinkierto on mahdollinen»,
Janatuinen valottaa Suomen kunnostus-
käytänteitä.

Myös kalojen varsinainen kasvua-
li eli meri on Tanskan rannikolla taimenille edul-
linen ja vedenlaatu vaihtuvuuden vuoksi
parempi kuin Suomen rehevissä rannikko-
vesissä. Syönnösalueena Suomen ulkosaa-
risto takaa varmasti taimenillekin lihavat ol-
tavat, mutta matka kotijoelta syönnösalueil-
le – ja takaisin – on vaarojen täyteinen, sillä
monet joet laskevat pitkän saaristovyöhyk-
keen takana sijaitseviin sisälahtiin. Tans-
kassa sen sijaan monet purot laskevat suo-
raan avomereen.

Istutuksista tukea

Kalojen istutukset ovat kunnostusten ja ka-
lastuksen säätelyn ohella tärkein keino kan-
nan palauttamiseen. Ekologisen lokeron
luonnonmukaisen täyttymisen odotteluun
ei kalastajien tai poliitikkojen kärsivällisyys
riittäisi, ei ainakaan Tanskassa tehtyjen pa-
nostusten jälkeen. Myöhemmin niillä pide-
tään myös saalisvarmuutta yllä.

Tanskassa istutusmäärät ovatkin olleet

massiivisia ja kannan henkiin herättämi-
sissä istutuksilla on ollut kiistaton merki-
tys. Niiden avulla luonnontuotantoon on
saatu lisää volyyymiä. Ja määrät ovat edel-
leen suomalaisittain ajateltuna suuria.

»Laskemme yhä Sjellannissa vuonoihin
enimmillään puoli miljoonaa vaelluspoikas-
ta vuodessa, kun taas luonnontuotanto on
noin 100 000 vaellukselle lähtevää poikas-
ta vuodessa», Hylby kertoo.

Istutuskalat on kasvatettu vaellusko-
koon luonnosta pyydetyistä emoista lyp-
setystä mädistä. Yleensä niihin turvau-
taan varsinkin silloin, kun jonkin joen ku-
tu on syystä tai toisesta epäonnistunut. Villi
perimä ei kuitenkaan ole taannut istutuk-
sille sen parempaa tuottoa kuin Suomessa-
kaan. Oikeastaan prosenttilukujen valossa
istutukset tuntuvat lähes tuhlaukselta, sil-
lä istutuskaloilla on suuria ongelmia selvi-
tää villin elämän haasteista pyyntikokoon.

Luvut ovat Sjellannista, mutta Jyllannissa
ja Fynillä suhdeluvut ovat samankaltaisia.

»Saaduista kaloista 80 prosenttia on ville-
jä kaloja. Ne ovat siis paljon parempia sel-
viämään kuin viljelylaitoksilta tulevat kalat.
Koko Tanskan rannikoilta pyydetään kui-
tenkin pelkästään urheilukalastusvälinein
vuodessa 750 000 kiloa taimenta. Siitä kol-
masosa on otettu ruokapöytään. Kysymys
kuuluu, tarvitaanko istutuksia yhä luon-
nonkannan tukemiseksi», Hylby pohtii.

Suomessakin on muutamissa hauto-
moissa käytetty luonnosta lypsettyä mätää.
Tästä parhaimpana esimerkkinä Virhon
Vantaanjoen vesistöissä toiminnassa ollut
hautomo, johon valtaosa mädistä saatiin jo-
kisuusta pyydettyjä emokaloja lypsämällä.
Mäti haudottiin siellä talven yli ja istutet-
tiin kevätkesästä vesistön tyhjiille tuotan-
toalueille.

Meritaimenistutuksien määrä on kui-

▼ Tanskassa kalas-
tuspaine on ohjattu
merelle, josta taimen-
ia on tarkoitus pyy-
tää. Monet joet ovat
niin pieniä, ettei jär-
kevä kalastus niis-
sä olisikaan mah-
dollista.

▲ Vaikka Tanska on lättänä maa melkein mihin tahansa verrattuna, löytyy joistakin puroista myös korkeuseroja. Enimmäkseen purojen kunnostaminen on silti maaston puolesta helppoa.

tenkin Suomessa kokonaisuutena vähentynyt merkittävästi 80- ja 90-lukujen tasosta, ja valtaosa istutuksista on teollisuudelle, erityisesti voimaloille asetettuja velvoitteita. Niinpä viime aikoina noin 600 000 Suomen merialueille vuosittain istutettavasta vaelluspoikasesta jo yli puolet istutetaan Perämerelle, kun Suomenlahdelle, Selkämerelle ja Saaristomerelle istutetaan noin 100 000 vaelluspoikasta kuhunkin. Vallalla ollut ajatusmalli siitä, että valtion tehtävä olisi julkisin varoin ylläpitää esimerkiksi meritaimenkantoja kalanviljelyn avulla ja istuttaa niitä kalastettavaksi, on alkanut murentua tai jo murentunut. Pelkästään emokalojen hengissä pitäminen on hellekesinä haastavaa. Suurimmillaan istutusmäärät ovat olleet reilusti yli miljoona vaelluspoikasta vuodessa.

Suomessa saaduista kaloista tietenkin valtaosa on yhä istutustaimenia, mutta saalista myös saadaan entisiä aikoja vähem-

män. Tuotanto on kuitenkin niin kaukana Tanskan tai Ruotsin määristä, ettei vastaviin saalislukuihin ole mitenkään mahdollista päästä, vaikka esimerkiksi Virossa vahvistusta Suomen rannikkovesiin uisikin.

Kiiltävä brändi

Tanskassa meritaimen on onnistuttu brändäämään hyvin. Brändin kiillottamiseksi ja ylläpitämiseksi on perustettu Fishing Zealandin ja Fishing Fynin kaltaisia projekteja, jotka saavat rahoituksensa niihin sitoutuneilta kunnilta ja jotka työllistävät useita ihmisiä kokopäivätoimisesti. Projektien puitteissa tehdään kunnostustöitä ja ne toimivat ikään kuin linkkinä amatöörien ja ammattilaisten välillä, mutta viime kädessä niiden tarkoitus on matkailun edistäminen, arvonnäkökulma.

»Urheilukalastajan merestä pyytämän

taimenen hinnaksi on arvioitu Tanskassa noin 373-573 euroa», Hylby valottaa.

Kunnostusten ja digitaalisen sekä printtipohjaisen viestinnän ohella projektien puitteissa tehdään erilaista valistustyötä, vierailua kouluissa ja järjestetään monenmoisia tapahtumia. Näin asenneilmapiiriä muokataan taimenille ja kunnostustöille suotuisaksi, ja samalla rekrytoidaan uusia vapaaehtoisia kunnostustoimiin.

»Pelkästään Gravel Gangissa on melkein 1350 aktiivijäsentä. Tänä vuonnakin 325 ihmistä on osallistunut 20 toteutettuun projektiin», Hylby kertoo.

Tanskassa maaperä on otollinen asenneilmapiirin muokkaamiseen. Pienessä maassa joet ja taimenet ovat koko ajan ihmisiä lähellä. Sen perustelemisen, että työllä on merkitystä koko yhteisölle on helpompaa kuin meillä Suomessa. Lisäksi taimenen ympärille rakentunut kalas-

tusmatkailu tuo aidosti tuloja muuallekin Tanskaan kuin Fynille, joten jokien kunnostamiselle ja kalastusinfrastruktuurin kehittämiseksi on taloudellisia syitä.

Suomessa meritaimenta tuskin voi koskaan brändätä samalla tavalla kuin Tanskassa, mutta asenneilmapiiri on silti pikkuhiljaa muuttumassa kaikille vesistöjen hoitotoimille myönteisemmäksi. Positiivinen uutisointi ja paikalliset onnistumiset lujittavat uskoa siihen, että hoito- ja kunnostustyöllä voidaan todella saavuttaa tuloksia, niillä on merkitystä.

Hitaasti, varmasti

Luonnon rytmi on usein hidas, vaikka ihminen sitä nopeuttaisikin. Tämä on pidettävä mielessä, kun arvioidaan erilaisen kunnostustoimien onnistumista. Vie useamman taimensukupolven, ennen kuin

▲ Rune Hylby (oikealla) on nähnyt läheltä Tanskan taimenen nousun uuteen kukoistukseen. Se on vaatinut vuosien työn.

► Taimenet ovat vetovoimatekijä. Vielä 30 vuotta sitten vastaavat kalat olivat sattumasaaliita. Nyt niitä voi hyvällä tuurilla tavoittaa useamman päivässä.

edes yhden puron tuotannon katto saavutetaan.

Hylby muistuttaa, että Tanskassakaan tulokset eivät näkyneet heti:

»Aluksi menestys oli heikkoa, koska kaloja oli liian vähän. Jouduimme kävelemään purojen varsia kilometrikaupalla löytääksemme tarpeeksi emokaloja lypsettäviksi viljelylaitokseen.»

Tanskassa työtä on nyt tehty kolmekymmentä vuotta, joten tuloksiakin on lupa odottaa. Siellä ollaan ajallisesti meitä edellä. Todennäköisesti taimenen elinkiertokin on siellä nopeampi kuin vaikkapa Perämerellä, kalat lähtevät nopeammin merelle ja palaavat nuorempina kutemaan.

Ahvenanmaasta ei ehkä koskaan tule Suomen Fynia tai Uusimaasta Sjellantia, mutta on täysin realistista ennustaa, että meritaimenen tila Suomen rannikkovesissä tulee lähitulevaisuudessa kohenemaan

nykyisestä ja luonnossa syntyneiden kalojen määrä kasvamaan. Esimerkiksi Helsinki-Espoon kalatalousalueella on tällä hetkellä ainakin 12 erillistä meritaimenen kutuvesistöä, ja naapurikunnissa muutamia lisää.

1980-luvulla niitä oli kaksi. 1990-luvun puolivälissä kolme... ■

Tanskaan kalaan pääsee helposti lentämällä joko Kööpenhaminaan tai Billundiin. Lomasesongin ulkopuolella mökit ovat yleensä suhteellisen edullisia. Suurin majoituksen tarjoaja on DanCenter, jolla on kattava verkosto mökkejä eri puolilla Tanskaa.

▲ Tanskassa meren rantaviiva on sekin taimenelle edullinen. Saaria ei juuri ole ja purot laskevat usein avomereen. Syönösalueille on lyhyt ja turvallinen reitti.